

Лукашич В. Я., кандидат исторических наук, Тернопольский национальный педагогический университет им. Владимира Гнатюка (Украина, Тернополь), terr87lukaschiw@gmail.com

Матеріальні аспекти розвитку «Общества им. М. Качковского» в Западной Украине (1919–1939 гг.)

Исследованы материальные аспекты развития москвофильского культурно-просветительного учреждения – «Общества им. М. Качковского» в Западной Украине в межвоенный период. Деятельность организации проходила в сложных условиях национально-культурной жизни украинцев. Общество имело целью распространения образования, грамотности и знаний среди широкой общественности. Освещен процесс развития имущественного состояния учреждения, финансовые проблемы деятельности его местных ячеек – филиалов и читален. Показано рентабельность хозяйства «Общества им. М. Качковского» в течение очерченного периода. Доказано влияние институции на общественно-политическую, хозяйственно-экономическую и культурно-просветительную жизнь широких масс.

Ключевые слова: «Общество им. М. Качковского», Западная Украина, москвофильство, межвоенный период, материальные аспекты.

* * *

УДК 331.105.44(477.32)«1921/1939»

Щеблюк С. Г.,
здобувач кафедри нової і новітньої історії України,
директор коледжу технологій, бізнесу та права,
Східноєвропейський національний університет
ім. Лесі Українки (Україна, Луцьк),
ctbl-eenu@meta.ua

Становлення та діяльність профспілкових організацій у Волинському воєводстві у 1921–1939 рр.

Аналізуються процеси становлення і діяльності професійних спілок у Волинському воєводстві в період між двома світовими війнами. Зроблено спробу класифікації профспілкових об'єднань. Підкреслено, що особливе місце у профспілковому русі на Волині належало лівій «класовій» течії – Профліції та проурядовому Союзу професійних спілок.

Профспілки Волині активно виступали на соціальний захист працюючих, використовуючи різноманітні форми і методи – страйки, антиподаткові кампанії, святкування Першого травня, походи і маніфестації, розповсюдження листівок, звернень, написання різного роду заяв, петицій. Ставилися вимоги підвищення заробітної платні, покращення побутових, санітарно-гігієнічних, технічно-виробничих умов. Профспілки стали організаторами підписання колективних дозвгорів між підприємцями та трудовими колективами, здійснювали контроль за їх дотриманням. Активністю вирізнялася профспілка сільськогосподарських робітників, яка на Волині стала однією із найпотужніших.

Ключові слова: Волинське воєводство, класові профспілки, Польське профспілкове об'єднання, профспілкова лівія, профспілковий рух, Союз професійних спілок, Союз профспілкових товариств.

У сучасних умовах значно зростає науковий інтерес до аналізу проблем становлення і розвитку профспілкового руху у Другій Речі Посполитій. Профспілки і профспілковий рух відіграють особливо важливу роль у перехідні епохи, у періоди так званих транзитних економік і становлення громадянського суспільства. Нині, коли на шляху побудови ринкової економіки, формування правової держави і громадянського суспільства знову постають проблеми соціального захисту працівників. Набутий профспілками досвід у період між двома війнами дозволяє повніше осягнути суть і тенденції розвитку профспілок у сучасній українській державі.

В українській історіографії намітився пошук нових підходів до вивчення історії профспілкового руху. Відповідно змінилася тематика наукових досліджень. Українських істориків зацікавили проблеми, що набули актуальності у зв'язку з розбудовою громадянського суспільства. Проте обрана тема досі ще не була предметом окремого дослідження, що значно збільшує її науково-практичну актуальність.

У статті поставлена мета висвітлити цілісну картину становлення і діяльності профспілкових організацій у Волинському воєводстві впродовж 1921–1939 рр.

Західна Волинь у період між двома війнами перебувала у складі II Речі Посполитої. На цій території польською владою у 1921 р. було утворене Волинське воєводство. Відразу зазначимо, що становлення профспілкового руху на Волині відбувалося в інших умовах, ніж у Східній Галичині. Як відомо, профспілки в Галичині виникли ще у першій половині XIX ст. і робітники тут уже набули певного організаційного досвіду захисту своїх соціальних прав. На Волині, яка до Першої світової війни перебувала у складі Російської імперії, профспілковий рух почав зароджуватися значно пізніше, на початку XX ст. Проте тут профспілки змушені були діяти нелегально або напівлегально. Захопивши край, польська держава, яка штучно ізолювала Волинь від Галичини, всіляко переслідувала діяльність професійних спілок.

Розвиток форм та організаційної структури профспілок в краї відбувався під впливом багатьох об'єктивних політичних та соціально-економічних факторів. Насамперед слід враховувати те, що населення Волинського воєводства за своєю зайнятістю в основній масі залишалося аграрним. Тут сільськогосподарська зайнятість його становила майже 80 відсотків.

У промисловості, промислах, транспорті на Волині була зайнята незначна кількість дорослого населення. Тут переважали дрібні кустарні підприємства. На кожному з них працювало від 1 до 4 ремісників, а в майстернях – по 2–3 особи. Це свідчить про низький рівень розвитку фабрично-заводської промисловості. На Волині переважали галузі, які приносили прибутки при незначних капіталовкладеннях. В першу чергу – це лісова і деревообробна промисловість.

На початку 20-х років XX ст. на території Волинського воєводства профспілковий рух був у зародковому стані. Зважаючи на складність соціально-економічної обстановки, низький життєвий рівень, наймані робітники почали досить швидко організовуватися для захисту своїх інтересів у професійні спілки. До середини 20-х років у краї вже діяла ціла низка профспілкових організацій. Це профспілки залізничників, залізничних машиністів, молодших працівників пошти, телеграфу і телефону, працівників харчової промисловості, працівників ателье з пошиву одягу, торгівлі, цукрової промисловості, готелів і гастрономічного промислу, фармацевтів та інші [14, к. 20–29].

На Волині, як і в усій Польщі, профспілковий рух був розділений на низку паралельних спілок і центрів. Найкрупнішими професійними спілками були так звані «класові». На початку 1925 р. у всій Польщі вони нараховували 244 тис. членів [17, с. 87]. Керівництво ними належало Польській соціалістичній партії (ППС). Багато працівників об'єднували Союз профспілкових товариств у Польщі (СПТ), Союз професійних спілок (СПС), Польське профспілкове об'єднання (ППО), Християнське профспілкове об'єднання (ХПО) та деякі інші.

За ідейно-політичною орієнтацією профспілки ділилися на національні (націоналістичні), загальні (інтернаціональні), християнські (релігійні), проурядові (санаційні).

Основним для всіх профспілок був фаховий принцип профспілкового будівництва. Відповідно до

ного робітники одного фаху в межах підприємства об'єднувалися в низові організації. Діяли і виробничі організаційні принципи – об'єднання робітників певного виробництва (підприємства) без врахування фаху. Спочатку цей принцип поширився серед робітників невеликих майстерень, а також у сфері сільськогосподарського виробництва. У міжвоєнний період найбільш ефективним став виробничо-галузевий принцип побудови і діяльності профспілок.

Найбільшу активність у боротьбі за вплив у професійних спілках проявляли ліві сили. Комуністичні партії (КПП, КПЗУ, КПЗБ, «Сельроб», Незалежна селянська партія) виробляли спеціальні завдання, програми, настанови, вказівки, директиви. Ці партії стояли на позиції інтернаціонального принципу.

Одним із найбільших профспілкових об'єднань, сфера діяльності якого поширювалася на всю Польщу, в тому числі і на Волині, був Союз профспілкових товариств. Про популярність цього об'єднання свідчить те, що вже на кінець 1921 р. в його підпорядкуванні знаходилися 32 загальнопольські галузеві організації, які налічували 445 774 особи [1, с. 80]. Союз профспілкових товариств складав основу всього класового профспілкового руху в Польщі. До профоб'єднання належали профспілкові організації різних ідейно-політичних організацій. Вплив у ньому мали такі партії як ППС, КПЗУ, КПП, УСДП, Бунд, Поалей-Сіон та інші політичні угруповання.

Центральна комісія професійних спілок Польщі для керівництва профспілковим рухом на території західноукраїнських земель створила Окружну профспілкову комісію, дії якої поширювалися на Львівське, Станіславське, Тернопільське та Волинське воеводства. Виділення профспілок українських воеводств в окремий підрозділ профспілкового руху в Польщі в певній мірі відображало вплив у Центральній комісії польських соціалістів, чимало з яких поділяли ідею української автономії у складі Польщі.

Нижчою воеводською організаційною ланкою профспілкового руху були ради класових профспілок. Вони були утворені в усіх воеводствах майже одночасно з утворенням окружної комісії. Чисельність членів профспілок, об'єднаних окружною радою професійних спілок, у міжвоєнний період коливалася в межах 30–45 тис. осіб [1, с. 82].

Окрім воеводських рад класових профспілок, що підпорядковувалися окружній профспілковій комісії, існували також воеводські ради інших профспілок.

Органи влади з підозрою ставилися до них, уважно стежили за їх діяльністю. На всіх значніших заходах завжди присутніми були представники поліції. У випадку найменшого порушення законодавства профспілкові активісти піддавалися репресіям, що негативно позначалося як на активності профспілок, так і на їх чисельності.

Термін «класові профспілки» виник ще за Австро-Угорщини. Під словом «клас» розумілася певна група фахових осіб, причому високої кваліфікації. Згодом це слово запозичили марксистки. Але класові професійні спілки Західної України існували, не маючи нічого спільного з марксистським вченням.

В окремих випадках фаховий поділ проводився і за національною приналежністю робітників. Велика кількість робітників-українців перебували у загально-

польських професійних спілках залізничних майстерень, будівельників, сільськогосподарських робітників та деревообробників. До цих же спілок входили і євреї, німці, чехи.

Профспілки єврейських робітників та службовців виникли в Луцьку, Ковелі, Володимирі, Рівному, Дубні та інших містах. Єврейський профспілковий рух, що входив до складу Союзу профспілкових товариств Польщі, знав періоди чисельного зростання та спадів. Наприклад, активно працювала єврейська професійна спілка швейних працівників, яка нараховувала лише у Ковелі 119 членів, профспілки працівників торгівлі, будівництва. Ці профспілки перебували під впливом Бунду і Поалей-Сіону [11, арк. 1].

Таким чином, хоч об'єднані в загальнопольському Союзі професійні спілки голосно називалися класовими, в багатьох випадках низові їх організації, в тому числі й на західноукраїнських землях, будувалися за національною ознакою. Це в першу чергу стосувалося осередків єврейських робітників та робітничої аристократії польської національності (машиністів паровозів, друкарів та ін.). І все ж в основі структурного поділу профспілок переважав фаховий принцип. На Волині більшість низових ланок профспілкових організацій складалася з робітників різних національностей: українців, поляків, німців, чехів, нерідко і євреїв.

Особливе місце у профспілковому русі Західної України належало лівій «класовій» течії, що виступала під назвою Профлівиця, яка ширила роботу серед усіх діючих професійних спілок. Процес організаційного оформлення Профлівиці виявився досить затяжним. Її низові ланки виникли ще в липні 1919 р. при «класових професійних спілках» у вигляді «червоних груп та фракцій», які перебували під впливом профспілкових відділів, що діяли при центральному, окружних та повітових відділах КПЗУ. Залежність Профлівиці від комуністичного підпілля не була таємницею для польського уряду, а тому він оголосив її поза законом. Весь міжвоєнний період профспілка діяла в нелегальних умовах і жорстоко переслідувалася.

На початку 1932 р. Профлівиця зробила спробу легалізації. На цей раз статут та програма були витримані в дусі лояльності до держави. Але спроба зазнала невдачі. З метою запобігання масових арештів, переслідувань і розправ над членами організації, діяльність лівиці стала повністю конспіративною. Протягом всього часу Профспілкова лівиця підпорядковувалась КПЗУ. При ЦК Комуністичної партії Західної України постійно діяв профспілковий відділ у складі 6 осіб.

Профспілкова лівиця намагалася охопити своїм впливом всі професійні спілки та прищепити їх членам комуністичні ідеї. В одних організаціях вона знаходила прихильників, в інших – таких не виявлялося. В цьому позначалося те, що більшість членів спілки не була зв'язана з виробництвом, а лише займалося агітацією та пропагандою, що не надавало авторитету Профлівиці у робітничому середовищі.

У порівнянні з іншими спілками лівиця мала обмежений штат керівництва та малочисельне членство. Наприклад, у 1930 р. Головний крайовий комітет складався лише з чотирьох осіб – генерального секретаря та трьох заступників. Очолював тоді спілку Владислав Гомулка, який одночасно був і членом профспілкового відділу при Центральному комітеті Комуністичної партії

Польщі. В 1933 р. Профспілкова лівиця налічувала 973 особи [1, с. 92]. Малочисельними були низові організаційні структурні одиниці лівиці – дільничі комітети, які в середньому налічували по 5–10 осіб. Вони створювалися при заводських та фабричних комітетах професійних спілок з метою розповсюдження так званої класової свідомості. Для цього використовувалися збори «симпатиків», підпільна преса, брошури, листівки.

Сприяло впливу лівих діячів у профспілковому русі негативне ставлення більшості місцевого населення до польського окупаційного режиму. Профлівиця мала вплив і на селян Волині.

З початку 30-х рр. у зв'язку з ростом безробіття Профлівиця все більше уваги звертає на роботу серед них, прагне підпорядкувати собі їх виступи. Тема безробіття стає чи не домінуючою в її зверненнях, листівках та відозвах, в агітації серед зайнятих робітників. З метою кращої координації дій та виступів безробітних Профлівиця створила комітет безробітних.

Після травневого перевороту санаційні уряди намагалися підпорядкувати собі профспілковий рух. У 1931 р. у Варшаві був створений проурядовий профспілковий центр – Союз професійних спілок (СПС). Протягом своєї 5-літньої діяльності він досягнув значних результатів, став масовим рухом, уподібнюючись до соціалістичних спілок, об'єднаних Союзом профспілкових товариств у Польщі (СПТ). Організаційні осередки (відділи) СПС були майже у всіх робітничих осередках. У великих робітничих осередках діяли окружні чи місцеві ради, які виконували ті ж завдання, що й профспілкові ради соціалістичних спілок. У 1935 р. до СПС належало 24 загальнопольських організацій, які об'єднували майже 700 відділів з понад 130 тисячами робітників [13, арк. 38].

У умовах економічної кризи ця профспілка виступала за скорочення робочого тижня без зменшення тижневого окладу, організацію у великих масштабах громадських робіт, збільшення кількості робітників на державних підприємствах, перехід в державне управління недіючих підприємств, введення державного контролю над підприємствами з метою зменшення прибутків капіталістів. Державна влада тримала під постійним контролем діяльність цієї профспілки. Наприклад в інформації з Дубна писалось: «Секретарем і фактичним керівником відділень СПС в Дубно є Бенедикт Войновський, який перебуває в постійному контакті з адміністративними властями і органами безпеки, інформуючи їх про всі наміри і погоджуючи дії в конкретних випадках» [13, арк. 12]. В інформації з Луцька говорилось, що місцева організація СПС під час страйків вела переговори майже завжди у присутності влади, при цьому договори про умови закінчення страйків писались у старостві [13, арк. 23]. Костопольський староста повідомляв про державні податки СПС. Зокрема, відділ СПС в Яновій Долині у 1935 р. отримував декілька разів грошові субвенції від керівництва державних каменоломень в Яновій Долині, які загалом становили близько 1200 злотих [13, арк. 24].

Негативною рисою профспілкового руху на Волині була його роз'єднаність на дрібні спілки, надзвичайно широка амплітуда їх політичної орієнтації. Визначальний вплив у цьому мали численні політичні партії, що шукали підтримки та симпатиків у робітничому середовищі. Наприклад, ковельські залізничники належали до кількох профспілкових об'єднань, а саме: профспілки

залізничників, спілки залізничних машиністів, спілки кондукторів, об'єднання залізничних машиністів, безпартійної спілки машиністів, федерації польських залізничників [9, арк. 5]. На велику кількість таких фахових професійних спілок ділилося профспілкове об'єднання залізничників Луцька. Тут на початку 20-х років налічувалося 23 фахові професійні осередки [1, с. 86].

Особливу увагу професійні спілки приділяли соціальному захисту працюючих. В особливо важкому становищі опинилися робітники та селяни західноукраїнських земель, що стали економічним придатком польської держави. Тут у перші повоєнні роки до загальних проблем долучалися труднощі, викликані розрухою, фінансово-економічною кризою 1920–1924 рр. Її основний тягар опускався на плечі трудящих. Збільшувалась кількість безробітних, мізерні заробітки з'їдала гіперінфляція. Водночас росло оподаткування, порушеними залишалися виробничо-кооперативні зв'язки багатьох підприємств. Шалений ріст інфляції ставив у дуже скрутне становище всі категорії робітників. Наприклад місячна зарплата столяра в серпні 1923 р. становила 110 тис. польських марок. Проте дорожнеча зростала ще більше стрімкими темпами і заробітна плата була ніяк не співставленою з цінами на основні продовольчі товари. Ось ринкові ціни на продукти харчування в один із днів січня 1924 р. Буханець хліба коштував – 500 000 марок, літр молока – 400 000, кілограм яловичини – 3 млн., сала – 4 млн., цукру – 2 млн., картоплі – 130 000, одне яйце – 150 000 польських марок. Дуже високою була вартість промислових товарів. За пачку найдешевших цигарок треба було викласти 57 тис. марок, за чоловічу сорочку – 12 млн., костюм коштував 100–200 млн. марок і залишався для робітника недосяжною мрією [1, с. 21].

До того ж в складних умовах власники часто «практикували» нерегулярну виплату заробітку, вдавалися до заміни його продуктами та іншими товарами, нерідко сумнівної якості та до того ж за підвищеними цінами.

Практично на всіх підприємствах грубо порушувались закони про 8-годинний робочий день та статті Конституції у справі тривалості робочого дня. Навіть у матеріалах інспекторських звітів відмічалось, що середня тривалість робочого тижня на промислових підприємствах «східних кресів», тобто на західноукраїнських землях, становила 55,1 год. Це означало, що в середньому робочий день тривав 9 год. 10 хв. Проте ця цифра була явно заниженою. У масі робочих скарг повідомлялося про тривалість робочого дня – 12 і більшість годин.

Складним було становище робітників-будівельників. Їх робочий час особливо зростав у літній сезон. Навіть на будівництві державних об'єктів робітники працювали по 10 і більше годин на добу.

Профспілки Волині активно виступали на соціальному захисті працюючих, використовуючи різноманітні форми і методи. Найпоширенішими серед них були страйки, антиподаткові кампанії, святкування Першого травня, походи і маніфестації, розповсюдження листівок, звернень, написання заяв, петицій. Особливої гостроти боротьба профспілок набувала у період криз. Наприклад у перші місяці 1924 р. страйкували робітники швейних майстерень Дубна, Ковеля, Луцька, пекарень Ковеля та інших підприємств, вимагаючи переважно або ліквідації заборгованості по заробітній платі, або її підвищення [3, арк. 3, 13; 4, арк. 2–3; 5, арк. 2; 6, арк. 26]. Це свідчило

про те, що робітники, ведучи оборонну боротьбу, не припиняли одночасно часткових наступальних виступів. Важливо відзначити, що ці виступи у ряді місць закінчилися успішно для робітників. Так, пекарі Ковеля, кравці Луцька добилися підвищення заробітної плати [18, с. 75].

У беззахисному становищі перебували сільськогосподарські робітники, батраки. Практично не було законів, які б регулювали трудові відносини на селі. Робочий день селян починався ще до сходу сонця і тривав аж до його заходу, тобто цілий світловий день 15–16 годин. Не маючи інших джерел існування робітники змушені були погоджуватися на будь-які умови. В боротьбі за права цієї категорії працівників відзначалася профспілка сільськогосподарських робітників, яка на Волині стала однією із найпотужніших. Її організаційне становлення припадає на середину 20-х років. Спочатку сільськогосподарські робітники і батраки діяли розрізно, а їхні виступи часто завершувалися поразкою. Так, 31 травня 1926 р. на економічній основі вибухнув страйк сільськогосподарських робітників у Горохівському повіті в маєтку Олександра Шумовського в Замлищах і Миколи Поплавського в Целевичах. Проте вже наступного дня страйкарі змушені були відновити працю без задоволення висунутих вимог [10, арк. 11–12]. Подібне мало місце і у Володимирському повіті в с. Руснові. Тут місцевий селянин Сава Клим'юк намовляв односельців не виходити на роботу до власника маєтку Мосьціцького. Він їм говорив: «Хай пан сам оре. Тепер є уряд Пілсудського і земля буде роздана селянам, а якщо ніхто із селян не буде орати, тоді пани будуть змушені віддати їм землю». Проти організатора поліція розпочала слідство і справу було передано до прокуратури [10, арк. 17].

З метою надання боротьбі селян організованого характеру, захисту їх економічних прав, на Волинь з Варшави стали приїжджати профспілкові лідери. Зокрема, у м. Володимир прибув інструктор із столиці Юзеф Людвісяк, який провів тут 29 серпня 1926 р. організаційні збори. У своєму виступі він ознайомив присутніх із завданнями профспілки, детально розповів про вигоди, які будуть мати ті особи, які стануть членами організації. Зокрема промовець сказав: «Робітник, який належить до спілки, буде мати змогу укладати договір з обшарником (поміщиком – авт.) щодо умов праці і оплати, а у випадку недотримання умов обшарником буде мати змогу поскаржитись Інспекторату праці, який караючи обшарника, примусить його виконувати укладений договір [...]». Приналежність до спілки дає вигоду робітнику в тому, що обшарник змушений дати робітнику житло з підлогою і опаленням, достатню кількість палива, а після 25 років праці в обшарника, останній повинен забезпечити робітника до кінця життя» [12, арк. 1].

Всі присутні на зборах виявили бажання поповнити ряди спілки. Збори закінчилися вигуками: «Хай живе спілка сільськогосподарських робітників! Хай живе інструктор Людвісяк!» [12, арк. 1].

Днем заснування профспілки робітників сільського господарства на Волині можна рахувати 5-го вересня 1926 р. В цей день у Луцьку під керівництвом українського сенатора польського парламенту Олександра Карпінського відбувся організаційний з'їзд спілки. Ця спілка знаходила щораз більше прихильників, особливо серед безземельних селян [15, с. 2].

На Волині українські селяни влаштовували так звані сільськогосподарські, лісові і шкільні страйки, виступали проти підвищення ярмаркових податків.

Особливого розголосу тут набула антиярмаркова акція. Ініціатором її проведення виступив член центрального комітету «Сельробу–єдності» Хома Вачевський із Якубчич Луцького повіту. 5 червня 1932 року в Сильненському лісі він скликав нелегальні збори за участю близько 50 селян. На цих зборах було прийнято рішення про те, щоб жодних податків – ані місцевих, ані державних не сплачувати, а ярмарок в Олиці бойкотувати. Після цих зборів були розіслані ухвали до осередків «Сельробу–єдності» в села Сильно, Олика, Піддубці про те, щоб дану акцію провести 8 червня, в день, коли мав відбутися ярмарок в Олиці.

Член Олицького повітового комітету «Сельробу–єдності» Ільчук Павло 7 червня організував спеціальні боївки із місцевих селян, які 8 червня вийшли на всі дороги, що вели до Олики і погрозами примушували селян повертатися додому. За це поліція заарештувала 13 осіб [7, арк. 1, 8].

Подібна акція була організована ще й 15 червня на дорогах між селами Скреготівка і Якубчиці, де 20 озброєних гвинтівками і палками людей ввечері 14 червня не пропускали селян, які їхали підводами на ярмарок до Олики, примушуючи їх повертати додому. За непослух селян били, а товари, призначені для продажу, скидали з підвод [7, арк. 9].

Найбільш значним виступом селянства був сільськогосподарський страйк у вересні–жовтні 1936 р., організований Комуністичною партією Західної України. Страйк охопив більше 300 тис. селян. Могутній страйк волинського селянства свідчив про зростання впливу профспілок на широкі селянські маси. Зовсім не випадково центром виступу стала Ковельщина, де комуністи мали найбільший вплив. Досить сказати, що у повіті в січні 1936 р. налічувалось 16 районних і 112 місцевих комітетів партії та 348 партійних груп. Повітова поліція мала дані про наявність у повіті 1400 осіб партійно–комсомольського активу [8, арк. 3].

Надмірна політизація профспілок до певної міри відволікала від головного завдання – захисту економічних інтересів трудящих. І все ж профспілкам належала провідна роль у соціальному захисті робітників. Найбільшу активність в цьому проявляли радикальні професійні спілки. Їхня діяльність відрізнялася різноманітністю форм і методів. То були страйки, демонстрації, робітничі віча, письмові протести тощо. Досить часто професійні спілки від імені трудових колективів звертались в інспекторат праці та інші інстанції із скаргами, заявами та іншими письмовими документами. Як правило, ставились вимоги підвищення заробітної платні, покращення побутових, санітарно–гігієнічних, технічно–виробничих умов.

Профспілки стали організаторами підписання колективних договорів між підприємцями та трудовими колективами, здійснювали контроль за їх дотриманням.

Держава по різному ставилась до професійних спілок. Особливо переслідувалися радикальні спілки. Чимало з них в умовах поліцейського режиму виявились «зайвими».

Проте не буде перебільшенням твердження, що практично немає такої сфери суспільного життя регіону, якої б не торкалася діяльність профспілок. З часу їх виникнення вони перетворилися у впливову силу захисту трудівників. Набутий ними досвід може й повинен

активніше і повніше впливати на зрушення у змісті роботи, в організаційній структурі, в демократизації внутрішпількової діяльності і широкому розвитку гласності в нинішніх умовах. Уроки пройденого історичного шляху корисні для розв'язання таких важливих профспілкових проблем, як політична та економічна незалежність, захист соціальних інтересів трудящих, єдність і взаємна підтримка між спілками, іншими громадськими об'єднаннями, активна участь у просвітницькому процесі і культурному житті. Адже вони були і залишаються визначальними у діяльності профспілок.

Список використаних джерел

1. Берест Р. Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817–1939 рр.) / Роман Берест. – Дрогобич, 1995.
2. Громадський вісник. – 1923. – 8 берез.
3. Державний архів Волинської області. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.504.
4. Там само. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.505.
5. Там само. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.506.
6. Там само. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.916.
7. Там само. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.3219.
8. Там само. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.5115.
9. Там само. – Ф.46. – Оп.9. – Спр.118.
10. Там само. – Ф.46. – Оп.9. – Спр.300.
11. Там само. – Ф.46. – Оп.9. – Спр.752.
12. Там само. – Ф.46. – Оп.9. – Спр.780.
13. Там само. – Ф.46. – Оп.9-а. – Спр.526.
14. Archiwum Akt Nowych (AAN). – Syng. 978/8.
15. AAN. – Syng. 979/7.
16. Задівець. Відбудова на Волині // Воля народу. – 1923. – 11 марта (збережено мову оригіналу – авт.).
17. Зильберман М. Б. Революційна боротьба трудящих Західної України (1924–1928 рр.). – Львів, 1968.
18. Кравець М. М. Нариси робітничого руху в Західній Україні в 1921–1939 рр. – К., 1959.

References

1. Berest R. Narisy istoriyi profspilkovoho rukhu v Zakhidnyy Ukraini (1817–1939 rr.) / Roman Berest. – Drohobych, 1995.
2. Hromadskyy visnyk. – 1923. – 8 berez.
3. Derzhavnyy arkhiv Volyns'koyi oblasti. – F.1. – Op.2. – Spr.504.
4. Tam samo. – F.1. – Op.2. – Spr.505.
5. Tam samo. – F.1. – Op.2. – Spr.506.
6. Tam samo. – F.1. – Op.2. – Spr.916.
7. Tam samo. – F.1. – Op.2. – Spr.3219.
8. Tam samo. – F.1. – Op.2. – Spr.5115.
9. Tam samo. – F.46. – Op.9. – Spr.118.
10. Tam samo. – F.46. – Op.9. – Spr.300.
11. Tam samo. – F.46. – Op.9. – Spr.752.
12. Tam samo. – F.46. – Op.9. – Spr.780.
13. Tam samo. – F.46. – Op.9-a. – Spr.526.
14. Archiwum Akt Nowych (AAN). – Syng. 978/8.
15. AAN. – Syng. 979/7.
16. Zadivets'. Vidbudova na Volyni // Volya narodu. – 1923. – 11 marta (zberezheno movu oryhinalu – avt.).
17. Zil'berman M. B. Revolyutsiyana borot'ba trudyashchykh Zakhidnoyi Ukrainy (1924–1928 rr.). – L'viv, 1968.
18. Kravets' M. M. Narisy robitnychoho rukhu v Zakhidnyy Ukrainy v 1921–1939 rr. – K., 1959.

Shebliuk S. G., *Competitor of the Department of Modern and Contemporary history of Ukraine, Director of Technology College of Business and Law of the Eastern European national university named after Lesya Ukrainka (Ukraine, Luzk), ctbl-eenu@meta.ua*

Formation and activity of trade unions in Volyn province in 1921–1939

The article is devoted to the analysis of processes of formation and activity of trade unions in Volyn province between the two World Wars. The author has made an attempt to classify trade unions. In the article it has been underlined that a special place in Volyn trade union movement belonged to left-wing «class» trend – Proflivitsia and governmental trade union alliance.

Trade unions of Volyn region actively maintained the principals of social security of workers. They used various forms and methods – strikes, anti-tax companies, the 1st May celebrations, marches and manifestations, leaflets and appeals distribution, compiling different kinds of applications and petitions. They demanded to increase

salary, to improve domestic, sanitary and hygienic, technical and industrial conditions. Trade unions organized the signature of joint agreements among the employers and trade unions; they also controlled how these agreements are observed. The trade union of agricultural workers was distinguished by its activity and became one of the most powerful in Volyn region.

Keywords: *Volyn province, class trade unions, Polish trade union association, left-wing trade union trend, trade union movement, trade union alliance, community of trade union organizations.*

Щеблюк С. Г., *соискатель кафедры новой и новейшей истории Украины, директор колледжа технологий, бизнеса и права Восточноевропейского национального университета им. Леси Украинки (Украина, Луцьк), ctbl-eenu@meta.ua*

Становление и деятельность профсоюзных организаций в Волынской губернии в 1921–1939 гг.

Анализируются процессы становления и деятельности профессиональных союзов в Волынской губернии в период между двумя мировыми войнами. Сделана попытка классификации профсоюзных объединений. Подчеркнуто, что особое место в профсоюзном движении на Волыни принадлежало «левому» классовому течению и проправительственному Союзу профессиональных союзов.

Профсоюзы Волыни активно выступали на социальную защиту работающих, использовали разные формы и методы – стачки, антиналоговые кампании, празднование Первого мая, походы и манифестации, распространение листовок, обращений, написание разного рода заявлений, петиций. Ставили требования повышения заработной платы, улучшения бытовых, санитарно-гигиенических, технико-производственных условий. Профсоюзы стали организаторами коллективных договоров между предпринимателями и трудовыми коллективами, осуществляли контроль за их исполнением. Активно действовал профсоюз сельскохозяйственных рабочих, который на Волыни был одним из наиболее мощных.

Ключевые слова: *Волыньское воеводство, классовые профсоюзы, Польское профсоюзное объединение, профсоюзная левизна, профсоюзное движение, Союз профессиональных союзов, Союз профсоюзных товариществ.*

УДК 3687.80:367

Кравчук Л.,
доцент, ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України» (Україна, Тернопіль),
gileya.org.ua@gmail.com

МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ МЕДИЦИНИ ЯК ФАКТОРУ ВПРОВАДЖЕННЯ РАДЯНСЬКОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ НА ОКУПОВАНИХ ЗЕМЛЯХ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ (ВЕРЕСЕНЬ 1939 – ЧЕРВЕНЬ 1941 РР.)

Розкрито діяльність радянської ради у створенні медичних установ різноманітного напрямку з метою забезпечення життєдіяльності краю у зв'язку з тим, що польська влада нехтувала здоров'ям корінного населення то радянські програми охорони здоров'я населення мали яскраво показовий зміст але далеко не забезпечували життєві потреби корінного населення області.

Ключові слова: *Тернопільська область, лікарні, рентгенівський апарат, санстанція, радянська влада, фельдшер, дитяча лікарня, швидка медична допомога, безкоштовна медицина, аптека.*

В основному, проблеми становлення радянської системи охорони здоров'я в ново приєднаних областях обумовлювалися комплексними причинами – як недостатнім рівнем матеріально-технічного забезпечення лікувально-профілактичних закладів, так і низьким рівнем фахової дисципліни та відповідальності працівників медичних установ.

З наказу Тернопільського облздороввідділу від 19 січня 1940 року «Про інспектування лікарні у місті Скалаті» впливає ціла низка об'єктивно і суб'єктивно обумовлених упущень в роботі згаданого медичного закладу, що було характерним і для інших лікувальних установ міського і районного рівнів. У документі зазначено: в лікарні холодно, в коридорі від мінусової температури полопались водопровідні труби, санітарна обробка хворих при поступленні до лікарні не проводиться з причини холоду